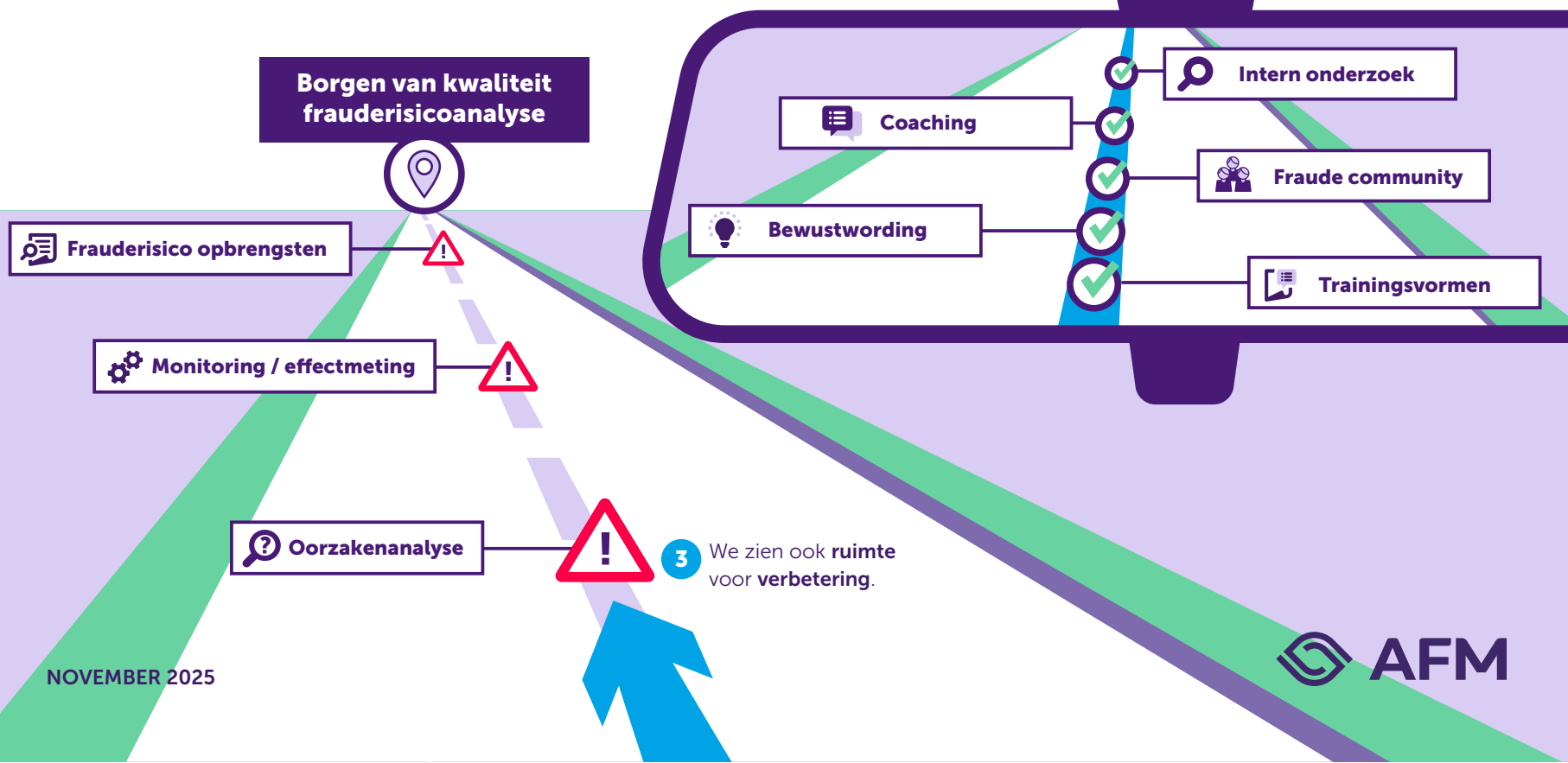

Op weg naar een betere frauderisicoanalyse

In het kort De AFM onderzocht bij zes accountantsorganisaties met een OOB-vergunning de maatregelen ter verbetering van de kwaliteit van de frauderisicoanalyse. Ook beoordeelden we de frauderisicoanalyse in twaalf wettelijke controles. We zien vooruitgang van de OOB-accountantsorganisaties naar een betere frauderisicoanalyse. Voor het vasthouden van die juiste koers moet de oorzakenanalyse grondiger, vooral op gedrags- en cultuuraspecten. Ook moet er meer aandacht zijn voor monitoren en effectmeting van de maatregelen. De AFM verwacht dat accountantsorganisaties hun verantwoordelijkheid nemen en gaat hierover de komende tijd met de sector in gesprek.

- 1 De AFM onderzocht hoe **OOB-accountantsorganisaties** zijn omgegaan met eerdere uitkomsten, en in hoeverre zij hebben **geacteerd op tekortkomingen**. Daarnaast is bij twaalf wettelijke controles de kwaliteit van de frauderisicoanalyse beoordeeld.

- 2 We zijn **positief** over de ingezette **maatregelen** en zien meer **aandacht** voor fraude in de frauderisicoanalyse.

1. Inleiding en belangrijkste uitkomsten

Gecontroleerde ondernemingen zijn primair verantwoordelijk voor het voorkomen en aanpakken van fraude; het tijdig signaleren en opvolgen van fraude(risico's) door de accountant in de wettelijke controle kan grote schade voorkomen voor de stakeholders van de onderneming. Het signaleren en opvolgen van fraude(risico's) in de wettelijke controle is daarom een belangrijke verantwoordelijkheid van de accountant. Het vergroten van het bewustzijn van de mogelijkheid van fraude en het verbeteren van het signaleren en opvolgen van frauderisico's is een van de strategische pijlers van het accountants-toezicht van de Autoriteit Financiële Markten (AFM). De AFM heeft hier in 2022 een [position paper](#) over geschreven en de afgelopen jaren twee onderzoeken over gepubliceerd: '[Scherper op frauderisico's!](#)' en '[Controlewerkzaamheden bij frauderisico's schieten tekort](#)'.

Accountantsorganisaties hebben een stelsel van kwaliteitsbeheersing, met als doel het waarborgen van de kwaliteit van de wettelijke controle.¹ De frauderisicoanalyse is een belangrijk onderdeel van de wettelijke controle. Het uitvoeren van risico-inschattingswerkzaamheden en het identificeren en inschatten van frauderisico's, is een belangrijke stap in het controleproces. En daarmee een 'voorwaarde' voor de kwaliteit van de wettelijke controle.

Daarom moet het stelsel van kwaliteitsbeheersing (ook) de kwaliteit van de frauderisicoanalyse waarborgen en moet de accountantsorganisatie passende maatregelen nemen om eventuele tekortkomingen te verhelpen.² De AFM deed eerder onderzoek naar de kwaliteit van de frauderisicoanalyse (2023). Ook deden we onderzoek naar de kwaliteit van de controlewerkzaamheden bij frauderisico's (2025). Uit het eerste onderzoek bleek in het kort dat een scherpere houding nodig was bij frauderisicoanalyses. Het onderzoek uit 2025 liet zien dat de controlewerkzaamheden bij frauderisico's tekort schoten.

Tijdslijn onderzoeken en publicaties op het thema fraude

1 EU Richtlijn artikel 24 bis lid 1g.

2 EU Richtlijn artikel 24 bis lid 1k.

Het rapport dat nu voor u ligt, is een vervolgonderzoek naar het stelsel van kwaliteitsbeheersing op het thema frauderisicoanalyse, uitgevoerd bij zes OOB-accountantsorganisaties. We onderzochten welke elementen bijdragen aan een kwalitatief toereikende fraude-risicoanalyse, hoe deze accountantsorganisaties zijn omgegaan met eerdere uitkomsten van het onderzoek uit 2023, en in hoeverre zij hebben geacteerd op tekortkomingen. Daarnaast is bij twaalf wettelijke controles de kwaliteit van de frauderisicoanalyse beoordeeld.³

Het doel van dit onderzoek is vaststellen of accountantsorganisaties op de goede weg zijn. Dus in hoeverre de accountantsorganisaties verantwoordelijkheid hebben genomen en passende maatregelen hebben getroffen om eventuele tekortkomingen te verhelpen die wij signaleerden in ons onderzoek 'Scherper op frauderisico's!'.

De AFM ziet vooruitgang bij de zes OOB-accountantsorganisaties sinds het rapport uit 2023; we zijn positief over de maatregelen die zijn genomen voor de aanpak van tekortkomingen in de fraude-risicoanalyse op het niveau van het stelsel van kwaliteitsbeheersing.

Accountantsorganisaties hebben onder meer deze maatregelen genomen:

- Intern onderzoek uitgevoerd op basis van het rapport 'Scherper op frauderisico's!'.
- Bewustwording en professioneel-kritische houding versterkt via trainingen, intervisie en gamificatie.
- Fraudedeskundigen frequenter ingezet en fraudecommunities opgericht.
- Consultatiebeleid aangescherpt en *hot file reviews* toegepast.
- Coaching ingezet tijdens wettelijke controles, om de kwaliteit van de frauderisicoanalyse te versterken.
- Richtlijnen en procedures geactualiseerd, met aandacht voor goede voorbeelden en valkuilen.

Ook de kwaliteit van de frauderisicoanalyse in de twaalf onderzochte wettelijke controles is verbeterd. Frauderisicofactoren worden vaker geïdentificeerd en geëvalueerd, en frauderisico's worden specifiek benoemd. In het merendeel van de onderzochte wettelijke controles is onderbouwd *waarom* frauderisicofactoren wel of niet leiden tot een frauderisico. Ruimte voor verbetering lieten de onderzochte wettelijke controles ook zien. Wat echt beter moet, is de diepgang en de professioneel-kritische instelling bij het verwerven van inzicht in de entiteit en haar omgeving, met name bij het inwinnen van inlichtingen en teambesprekingen.

De AFM is overwegend positief over de ingeslagen weg binnen de onderzochte accountantsorganisaties om de kwaliteit van de frauderisicoanalyse in wettelijke controles te verbeteren. De ingezette maatregelen kunnen bijdragen aan een betere frauderisicoanalyse. Maar het inzicht in de daadwerkelijke effectiviteit van afzonderlijke maatregelen is nog beperkt, zien wij. Om de stijgende lijn vast te houden en te komen tot structurele borging, is het nodig dat accountantsorganisaties nog stappen zetten op:

- Het uitvoeren van grondige oorzakenanalyses; deze worden beperkt uitgevoerd en gedrags- en cultuuraspecten zijn hierin onderbelicht.
- De monitoring en effectmeting van maatregelen; deze zijn onvoldoende ontwikkeld en toetsingsinstrumenten zijn vaak te breed van opzet.
- Het identificeren van het veronderstelde frauderisico op de opbrengsten: dit wordt nog te vaak weerlegd, ondanks aangescherpte procedures en consultatieverplichtingen.

³ De AFM heeft voor deze wettelijke controles in zowel formele als materiële zin vastgesteld of de relevante wet- en regelgeving (NV COS) in voldoende mate zijn nageleefd voor de frauderisicoanalyse in de geselecteerde wettelijke controles. Specifiek hebben we getoetst aan de normen zoals opgenomen in NV COS 240, NV COS 250 (verantwoordelijkheden accountant bij fraude/ wet- en regelgeving) en NV COS 315 (identificeren en inschatten risico's op een afwijking van materieel belang).

De AFM roept accountantsorganisaties op de ingezette acties voort te zetten, en de effectiviteit van maatregelen beter te monitoren, structureel te evalueren en bij te sturen.

Alleen zo kan de kwaliteit van frauderisicoanalyses duurzaam worden geborgd. We verwachten dat accountantsorganisaties niet alleen maatregelen treffen, maar ook structureel evalueren of deze daadwerkelijk bijdragen aan het adresseren van geconstateerde tekortkomingen. Dit vraagt gerichte evaluaties, het verder uitbouwen van datagedreven monitoring en het toepassen van effectmeting. De AFM roept *alle* accountantsorganisaties op in 2025 en 2026 kennis te nemen van de uitkomsten van dit onderzoek, hierop te reflecteren en (indien noodzakelijk) concrete verbetermaatregelen te nemen. Het uitvoeren van een grondige oorzakenanalyse met aandacht voor gedrags- en cultuuraspecten is daarbij cruciaal. De AFM zal in 2026 een herhaalonderzoek uitvoeren bij de OOB-accountantsorganisaties naar de controlewerkzaamheden bij frauderisico's.

2. Uitkomsten onderzoek naar het stelsel van kwaliteitsbeheersing

2.1 De AFM ziet vooruitgang op het stelsel van kwaliteitsbeheersing op het thema frauderisicoanalyse

De AFM heeft onderzocht of de zes OOB-accountantsorganisaties verantwoordelijkheid hebben genomen en passende maatregelen hebben getroffen naar aanleiding van de uitkomsten van het rapport 'Scherper op frauderisico's!' uit 2023. Hierover zijn we positief: we zien vooruitgang op de ingezette maatregelen om tekortkomingen in de frauderisicoanalyse op het niveau van het stelsel van kwaliteitsbeheersing te adresseren. Hierna beschrijven we de belangrijkste maatregelen die accountantsorganisaties hebben genomen, en delen we goede voorbeelden.

Maatregel: intern onderzoek uitgevoerd naar de kwaliteit van de frauderisicoanalyse.

Drie (van de zes) OOB-accountantsorganisaties hebben intern onderzoek gedaan naar de kwaliteit van de frauderisicoanalyse en hebben maatregelen getroffen naar aanleiding van het rapport 'Scherper op frauderisico's!'. De drie in het onderzoek betrokken OOB-accountantsorganisaties ontvingen destijds een instellings-specifiek rapport met bevindingen en aanbevelingen. De andere drie accountantsorganisaties die geen onderdeel waren van het onderzoek uit 2023, gebruiken het rapport 'Scherper op frauderisico's!' als uitgangspunt voor hun maatregelen. Deze drie accountantsorganisaties hebben in meer of in mindere mate intern onderzoek gedaan. Een accountantsorganisatie richtte zich op de controle-verklaringen en het weerleggen van het verplichte frauderisico op de

opbrengstverantwoording. Een andere accountantsorganisatie heeft het onderzoek van de AFM herhaald. Hierover deelt de AFM het onderstaande goede praktijkvoorbeeld.

Goed praktijkvoorbeeld: opvolgen externe signalen op basis van intern onderzoek naar frauderisicoanalyse

Een accountantsorganisatie die geen onderdeel is geweest van het onderzoek naar de frauderisicoanalyse uit 2023, heeft een beoordeling uitgevoerd op vijf wettelijke controles⁴. Deze beoordeling bestond onder andere uit vaststellen of sprake is van soortgelijke bevindingen en aanbevelingen zoals opgenomen in het rapport uit 2023.

Dit is een goed praktijkvoorbeeld, omdat de accountantsorganisatie - ondanks dat zij geen onderdeel was van het onderzoek uit 2023 - toch actief heeft gereflecteerd op de bevindingen en aanbevelingen uit het rapport 'Scherper op frauderisico's!'. De accountantsorganisatie laat daarmee zien dat zij signalen uit de sector serieus neemt. Ook heeft de accountantsorganisatie maatregelen getroffen om opvolging te geven aan de specifieke bevindingen en aanbevelingen die - op basis van de uitkomsten uit het interne onderzoek - relevant zijn voor deze accountant-organisatie. Dit sluit aan bij de verwachting van de AFM dat ook niet-deelnemende accountantsorganisaties lering trekken uit publieke rapportages en deze vertalen naar hun organisatie.

⁴ 1 OOB cliënt, 1 Woning coöperatie cliënt, 2 hoog risico cliënten en 1 laag risico cliënt.

Maatregel: vergroten van de bewustwording over frauderisico's en versterken van de professioneel-kritische instelling.

- **Accountantsorganisaties maken actief gebruik van fraudecasussen om de bewustwording over frauderisico's te vergroten en de kwaliteit van de frauderisicoanalyse te verbeteren.**

Deze casussen, afkomstig uit de media en uit eigen wettelijke controles, worden gedeeld met de praktijk. Dat gebeurt via verschillende kanalen, waaronder korte nieuwsberichten, uitgebreide casusbeschrijvingen en interne platforms voor kennisdeling. Via deze platforms ontvangen controleteams een selectie van relevante casussen die zij kunnen betrekken bij hun risico-inschatting en controleaanpak. Ook zijn fraudecasussen gedeeld tijdens trainingen en vaktechnische overleggen. Deze maatregelen stimuleren controleteams tot kritisch denken, het (h)erkennen van frauderisicofactoren en het verbeteren van de onderbouwing van hun oordeelsvorming. Het structureel delen van praktijkvoorbeelden kan bijdragen aan een lerende cultuur en een versterking van de kwaliteit van de frauderisicoanalyse.

- **Accountantsorganisaties hebben opleidingsprogramma's ontwikkeld om de professioneel-kritische instelling en bewustwording over frauderisico's te versterken.**

De opleidingsprogramma's zijn meestal ontwikkeld per functie-niveau, waarbij thema's als frauderisicoanalyse en corruptie centraal staan. Deze programma's bevatten bijvoorbeeld bijdragen van externe experts (zoals de FIOD) en maken gebruik van *e-learning's*, *virtual classrooms* en informatieve mailings. Daarin is aandacht besteed aan de uitkomsten van het onderzoek van de AFM, uitkomsten uit het intern uitgevoerde onderzoek en de uitkomsten uit interne waarborgen, zoals de *hotfile review*. Daarnaast worden intervisiebijeenkomsten en teamsessies georganiseerd, waarin dilemma's en *lessons learned* uit wettelijke controles worden besproken. Verder zijn initiatieven genomen om de bewustwording over frauderisicofactoren te vergroten, met specifieke aandacht voor het herkennen en documenteren van deze factoren. Deze maatregelen kunnen bijdragen bij aan het versterken van de professioneel-kritische instelling en het verbeteren van de kwaliteit van de frauderisicoanalyse.

- **Accountantsorganisaties hebben geëxperimenteerd met vernieuwende trainingsvormen, die kunnen bijdragen aan een diepere leerervaring.**

Er is gebruik gemaakt van gamificatie, waarbij deelnemers via een escaperoom werden geconfronteerd met praktijksituaties vanuit het perspectief van een fraudeur. Deze aanpak bood ruimte voor het versterken van de professioneel-kritische houding en het vergroten van inzicht in frauderisico's. Ook zien wij voorbeelden van het op regelmatige basis verspreiden van korte visuele toelichtingen, waarin specifieke fraudeschema's en mechanismen worden uitgelegd. Deze vernieuwende vormen kunnen bijdragen aan een diepere leerervaring, aan het vergroten van de betrokkenheid en aan het professioneel-kritisch denken.

Maatregel: inzetten fraudedeskundigen op basis van vooraf gestelde criteria en ontplooiën initiatieven voor het opleiden van fraudedeskundigen en het opzetten van een fraudecommunity.

De inzet van een fraudedeskundige bij de wettelijke controle kan bijdragen aan de kwaliteit van de frauderisicoanalyse. Zo kan de inzet van een fraudedeskundige de aandacht voor frauderisico's vergroten. Ook kan de fraudedeskundige bij de bespreking tussen de leden van het controleteam zorgen voor een frisse blik van buiten. Bij het onderzoek zien we dat alle accountantsorganisaties fraudedeskundigen toewijzen op basis van vooraf gestelde criteria aan controle-opdrachten. De inzet van fraudedeskundigen kan toezien op verschillende onderdelen van de controle, zoals de frauderisicoanalyse, maar ook op het gehele controleproces. Daarnaast zijn initiatieven gestart om collega's op te leiden tot fraudedeskundige (*'fraud champions'*) en fraudecommunities op te zetten. Zo heeft een accountantsorganisatie een aparte fraudecommunity opgezet. Daarbij worden jaarlijks medewerkers, van verschillende functieniveaus en verspreid over de organisatie, opgeleid tot fraudedeskundige.

Goed praktijkvoorbeeld: opleiden van collega's tot fraude-deskundigen en opzetten van een fraudecommunity

Een accountantsorganisatie heeft een fraudecommunity opgezet, waarbij jaarlijks medewerkers worden opgeleid tot fraude-deskundige. De leden van de fraudecommunity kunnen benaderd worden voor onder andere de brainstorm over frauderisico's en de werkzaamheden hierop. Ze zijn ook het eerste aanspreekpunt bij vermoedens van fraude tijdens de controle en het overleg over vervolgstappen. De leden van de community zijn verder betrokken bij de review van passages over fraude in de controleverklaring. De fraudecommunity komt periodiek samen en leden van de fraudecommunity hebben inmiddels een rol gekregen bij de inzet als fraudedeskundige. Daarbij ontwikkelen steeds meer medewerkers expertise op dit gebied en delen ze laagdrempelig deze kennis en kunde met de praktijk. Ook is het zo dat controleteams laagdrempelig vraagstukken of cases kunnen bespreken met deze leden, waardoor daar meer proactief op kan worden ingespeeld. Wij zien dit daarom als een goed praktijkvoorbeeld, omdat dit kan bijdragen aan de kwaliteit van (onder andere) de frauderisico-analyse.

Maatregel: inzetten verschillende vormen van coaching om de kwaliteit van de frauderisicoanalyse tijdens de wettelijke controle te versterken.

De coaching vindt plaats tijdens de uitvoering van de wettelijke controle, waardoor feedback direct wordt opgevolgd en bijdraagt aan de kwaliteit van de wettelijke controle. Een veelvoorkomende aanpak is het uitvoeren van tussentijdse evaluaties van de frauderisicoanalyse waarbij een collega-accountant – vaak buiten de directe sector of het controleteam – de frauderisicoanalyse beoordeelt en van feedback voorziet en opvolging vaststelt. Deze beoordelingen vinden plaats specifiek gericht op de frauderisicoanalyse, of als onderdeel van een breder coachingprogramma gericht op de kwaliteit van wettelijke controles.

De coaching richt zich op het kritisch bevragen van de gehanteerde frauderisico-inschattingen, het onderbouwen van frauderisico's en het stimuleren van de professioneel-kritische instelling in het controleteam. De inzichten die hieruit voortkomen, zijn waardevol voor de lopende wettelijke controle en worden ook breder toegepast bij andere wettelijke controles. Door deze werkwijze ontstaat een leeromgeving waarin controleteams worden ondersteund in het versterken van hun professionele oordeelsvorming en het verbeteren van de kwaliteit van de frauderisicoanalyse.

Goed praktijkvoorbeeld: het delen van de rode draden uit de *hot file reviews* met de controlepraktijk

Een accountantsorganisatie deelt de rode draden van de uitgevoerde *hot file reviews* met de controlepraktijk. Hierbij worden de aandachtspunten die de controleteams gedurende de *hot file reviews* meekrijgen op een systematische wijze besproken in organisatiebrede bijeenkomsten of via interne nieuwsbrieven. Zo wordt zichtbaar welke terugkerende aandachtspunten spelen.

Dit is een goed voorbeeld, omdat niet alleen de leerervaring van individuele controleteams vergroot wordt, maar het ook bijdraagt aan een gedeeld kwaliteitsbesef van de hele controlepraktijk. Door rode draden actief te delen, kunnen controleteams van elkaar leren en wordt voorkomen dat dezelfde tekortkomingen zich herhalen. Bovendien kan het een open dialoog over vaktechnische dilemma's stimuleren, en de professioneel-kritische houding versterken.

Maatregel: consultatiebeleid aangescherpt.

Consultaties kunnen toezien op het informeel of formeel consulteren van vraagstukken, zoals afstemming over vraagstukken die voortkomen uit de frauderisicoanalyse. In ons onderzoek zien we dat accountantsorganisaties naar aanleiding van het rapport 'Scherper op fraude-risico's!' hun beleid ten aanzien van consultaties hebben aangepast of aangescherpt. Zo geldt bij één accountantsorganisatie een consultatieverplichting⁵ als het veronderstelde frauderisico op de opbrengstverantwoording is weerlegd. Bij het merendeel van de accountantsorganisaties is het consultatiebeleid erop gericht dat controleteams laagdrempelig vraagstukken kunnen afstemmen.

Hierdoor kunnen mogelijke issues eerder wordenesignaleerd en opgevolgd en verschuift de rol van consultaties steeds meer van reactief naar proactief. We verwijzen naar 'Goed praktijkvoorbeeld: opleiden van collega's tot fraudedeskundigen en opzetten van een fraudecommunity' voor een goed voorbeeld van de toepassing door een accountantsorganisatie.

Maatregel: richtlijnen en procedures over de frauderisico-analyse geactualiseerd en aangescherpt.

De documentatie van teambesprekingen is geactualiseerd met voorbeeldvragen en duidelijke instructies over wat vastgelegd moet worden. Ook zijn hierin beschreven de minder goede voorbeelden (zogenoemde valkuilen). Voor gesprekken met het management zijn verdiepende vragen opgesteld over preventie, detectie en reactie op fraude. Deze vragen helpen om relevante frauderisicofactoren te identificeren en te onderbouwen. De procedures schrijven voor dat een zorgvuldige notulering van deze gesprekken belangrijk is. Daarnaast is verduidelijkt dat interne beheersingsmaatregelen niet als verzachtende factor mogen worden meegewogen bij het inschatten van frauderisico's. Deze maatregelen voorkomen dat risico's worden onderschat en kunnen bijdragen aan een scherpere frauderisicobeoordeling.

⁵ Er zijn een aantal uitzonderingssituaties geformuleerd waarin de consultatieverplichting niet geldt.

⁶ De NBA heeft in juni 2022 het rapport 'Verkennde oorzaakanalyse fraude: Fraude vraagt een meer kritische grondhouding' gepubliceerd.

2.2 De AFM ziet ruimte voor verbetering van het stelsel van kwaliteitsbeheersing

Dit kan beter: maatregelen ingesteld, maar zonder grondige oorzakenanalyse.

Een effectieve verbetering van de frauderisicoanalyse begint bij het begrijpen van de onderliggende oorzaken van tekortkomingen. Zonder een grondige oorzakenanalyse blijft het risico bestaan dat maatregelen slechts symptoombestrijding zijn, en dat structurele problemen voortduren. Gedrags- en cultuuraspecten zijn een essentieel onderdeel van de oorzakenanalyse⁶.

Slechts een aantal accountantsorganisaties voert diepgaande oorzakenanalyses uit, zien we in ons onderzoek. Gedrags- en cultuuraspecten zijn hierin onderbelicht. Het (tijdig) uitvoeren van oorzakenanalyses naar de onderliggende grondoorzaken van tekortkomingen, stelt accountantsorganisaties in staat fundamentele oorzaken te achterhalen. Zodat zij passende maatregelen kunnen treffen, waardoor herhaling van de geconstateerde tekortkomingen voorkomen wordt.

Dit kan beter: monitoring en effectmeting zijn onvoldoende ontwikkeld.

We constateerden dat accountantsorganisaties maatregelen getroffen hebben om de kwaliteit van de frauderisicoanalyse in wettelijke controles te verbeteren. Hoewel de maatregelen die beschreven staan in paragraaf 2.1 bijdragen aan de kwaliteit van de frauderisicoanalyse, zien we dat er een te beperkt inzicht is in de daadwerkelijke effectiviteit van individuele maatregelen.

De huidige toetsingsinstrumenten, zoals OKB's en IKO's bieden waardevolle informatie over de kwaliteit van de wettelijke controle. Maar deze instrumenten zijn qua scope vaak te breed om specifiek de impact van afzonderlijke maatregelen op de frauderisicoanalyse te

kunnen vaststellen. Ook blijkt dat de toetsingsvragen niet altijd voldoende specifiek zijn voor een goede beoordeling van de effectiviteit van maatregelen. Bij een aantal accountantsorganisaties zijn diverse richtlijnen en procedures geïntroduceerd om de kwaliteit van de frauderisicoanalyse te versterken. Zoals voorbeeldvragen voor teamdiscussies en richtlijnen voor gesprekken met het management. We constateerden echter dat deze procedures in sommige onderzochte wettelijke controles niet zijn gevolgd of bekend zijn bij de externe accountant. Dit benadrukt de noodzaak van het structureel meten van de effectiviteit van ingezette maatregelen.

Het is van belang dat accountantsorganisaties nader evalueren in hoeverre de ingezette maatregelen daadwerkelijk bijdragen aan het adresseren van de geconstateerde tekortkomingen. Dit kan bijvoorbeeld door gerichte evaluaties uit te voeren en het verder uitbouwen van datagedreven monitoring. Een scherper inzicht in de werking van individuele maatregelen stelt accountantsorganisaties beter in staat om soortgelijke tekortkomingen in de toekomst te voorkomen, hun aanpak te optimaliseren en gericht bij te sturen waar nodig.

Dit kan beter: het veronderstelde frauderisico op opbrengsten wordt nog te vaak weerlegd, ondanks aangescherpte procedures en consultatieverplichtingen.

De accountant moet uitgaan van de veronderstelling dat bij de opbrengstverantwoording frauderisico's bestaan, en moet beoordelen welke soorten opbrengsten, opbrengsttransacties of beweringen aanleiding geven voor deze risico's. De lat voor het weerleggen van het veronderstelde frauderisico bij de opbrengstverantwoording ligt hoog en dit weerleggen kan dus niet makkelijk worden gedaan. In het rapport 'Scherper op frauderisico's!' constateerden we echter dat in een relatief hoog aantal wettelijke controles het veronderstelde risico op fraude in de opbrengstverantwoording was weerlegd. Dit riep bij bepaalde accountantsorganisaties en sectoren juist het beeld op dat het weerleggen de norm is.

De AFM is daarop met de sector in gesprek gegaan en alle accountantsorganisatie hebben inmiddels maatregelen genomen om het aantal wettelijke controles waarin het veronderstelde fraude-risico (te lichtvaardig) is weerlegd, omlaag te brengen. Zo hebben accountantsorganisaties beleid en guidance op dit onderwerp verduidelijkt. In guidance wordt bijvoorbeeld benadrukt dat één of meerdere frauderisico's in de opbrengstverantwoording worden verondersteld, in lijn met NV COS 240.27 en NBA-handreiking 1153. Ook hebben accountantsorganisaties andere maatregelen genomen, zoals eigen analyse en sturing op wettelijke controles waarin het frauderisico is weerlegd, verplichte consultatie als het frauderisico is weerlegd en aandacht in trainingen voor dit onderwerp. Daarnaast ontwikkelden meerdere accountantsorganisaties ook specifieke guidance, waaronder sectorspecifieke guidance, om de externe accountant te ondersteunen bij het identificeren en evalueren van frauderisicofactoren en frauderisico's in de opbrengstverantwoording.

Ondanks de getroffen maatregelen, zien we nog steeds dat het veronderstelde frauderisico in meerdere wettelijke controles wordt weerlegd, vooral bij OOB-controles en in bepaalde sectoren.⁷ De AFM heeft de indruk dat het weerleggen van het frauderisico op de opbrengstverantwoording dus niet alleen in uitzonderlijke situaties plaatsvindt. We constateren dat sectorspecifieke guidance vaak te veel ruimte biedt om het veronderstelde frauderisico te weerleggen en dit mogelijk in de hand werkt. Ook hebben meerdere accountantsorganisaties nog onvoldoende inzicht in hoe vaak het frauderisico bij de opbrengstverantwoording is weerlegd.

We roepen accountantsorganisaties daarom op verder te gaan met de ingezette acties om het aantal wettelijke controles waarin het fraude-risico is weerlegd, omlaag te brengen. Dat kan onder andere door met data meer inzicht te krijgen in de wettelijke controles waarin het frauderisico is weerlegd. Daarbij is het van belang te evalueren of getroffen maatregelen het gewenste effect hebben en bij te sturen waar nodig.

⁷ De publicatie 'NBA Analyse fraude in de controleverklaringen 2023' laat onder andere zien dat bij oob-controleverklaringen over boekjaar 2023 in slechts 54% van de onderzochte verklaringen het frauderisico op de opbrengstverantwoording is opgenomen. In totaal is bij 79% van de onderzochte controleverklaringen het frauderisico op de opbrengstverantwoording onderkend door de accountant.

Goed praktijkvoorbeeld: inzicht en effectmeting op het weerleggen van veronderstelde frauderisico op de opbrengsten

Een accountantsorganisatie heeft inzicht (vanaf boekjaar 2021) in welke wettelijke controles het frauderisico op de opbrengstenverantwoording is weerlegd, welke externe accountant verantwoordelijk is en in welke sector de wettelijke controlecliënt opereert. In 2023 heeft de accountantsorganisatie op basis van dit inzicht gesprekken gevoerd met externe accountants die relatief vaak het risico op fraude in de opbrengstverantwoording weerleggen. Dit heeft ertoe geleid dat voor diverse wettelijke controles besloten is het veronderstelde frauderisico bij de opbrengstverantwoording toe te voegen aan de frauderisicoanalyse. Twee subsectoren zijn geïdentificeerd, waarbij nader wordt onderzocht of ook hier individuele acties of sector brede acties nodig zijn. Dit omdat het percentage weerleggingen hier substantieel hoger is dan bij de andere sectoren.

Dit is een goed praktijkvoorbeeld, omdat de accountantsorganisatie gericht bijstuurt op basis van datagedreven monitoring. Door analyse, dialoog en gerichte maatregelen is het aantal weerleggingen van het frauderisico op de opbrengsten aantoonbaar gedaald. Ook het vervolgonderzoek naar sectoren met afwijkende patronen toont een lerende en risicogerichte aanpak.

3. Uitkomsten onderzoek naar de kwaliteit frauderisicoanalyses

Het aantal bevindingen bij de onderzochte frauderisicoanalyses is significant afgenomen ten opzichte van het AFM-onderzoek in 2023. We constateren dat elementen van het kwaliteitsstelsel zoals trainingen, opleidingen en *hot file reviews* kunnen bijdragen aan de kwaliteit van de frauderisicoanalyse en daarmee aan de kwaliteit van de wettelijke controle. We zien dat de externe accountant meer aandacht heeft voor fraude in de onderzochte frauderisicoanalyse. Tegelijkertijd is verbetering nodig in het verwerven van inzicht in de entiteit en haar omgeving - met een professioneel-kritische instelling en de verantwoording daarvan in het controledossier.

3.1 Meer aandacht voor fraude in de onderzochte frauderisicoanalyses

Evidente frauderisicofactoren zijn in bijna alle gevallen geïdentificeerd en geëvalueerd. Zoals cliënt-/sectorspecifieke frauderisicofactoren en significante tekortkomingen in de interne beheersing. Ook bevat het merendeel van de onderzochte frauderisicoanalyses een onderbouwing waarom frauderisicofactoren wel of niet leiden tot een frauderisico.

Ook bij het identificeren en inschatten van frauderisico's is een verbetering zichtbaar. Zo zijn frauderisico's vaker specifiek gemaakt, zoals bijvoorbeeld het veronderstelde frauderisico op het doorbreken van de interne controle door het management. Ook schat de externe accountant in op welke specifieke jaarrekeningposten en relevante beweringen het frauderisico toeziet. Slechts in een enkel geval zien we nog dat bij het evalueren van frauderisicofactoren en het inschatten van frauderisico's ten onrechte (de positieve effecten van) interne beheersingsmaatregelen zijn betrokken.

3.2 Scherpere professioneel-kritische houding nodig bij verwerven inzicht in de entiteit en haar omgeving

Hoewel in het merendeel van de onderzochte frauderisicoanalyses geen bevindingen zijn geconstateerd, laat ons onderzoek zien dat verbetering nodig is in het verwerven van inzicht in de entiteit en haar omgeving - met een professioneel-kritische instelling en de verantwoording daarvan in het controledossier. Dit is belangrijk, omdat het inwinnen van inlichtingen over fraude, het voeren van gesprekken met het management en toezichthouders, en het bespreken van frauderisico's binnen het controleteam essentieel zijn voor een goed begrip van de onderneming en de risico's binnen de wettelijke controle. Wanneer deze onderdelen niet met een professioneel-kritische instelling worden uitgevoerd, bestaat het risico dat aanwezige frauderisicofactoren en/of frauderisico's niet worden onderkend.

In alle onderzochte frauderisicoanalyses heeft de externe accountant inzicht verworven in de entiteit en haar omgeving. Zoals het inwinnen van inlichtingen over fraude, het voeren van gesprekken met het management en toezichthouders, en het bespreken van frauderisico's binnen het controleteam. De professioneel-kritische instelling was echter lastig vast te stellen, dit kwam door het ontbreken van diepgang en robuustheid van deze werkzaamheden.

Dit kan beter: het inwinnen van inlichtingen over fraude moet professioneel-kritischer

We zien dat het inwinnen van inlichtingen zich nog te vaak richt op het *constateren* van incidenten, in plaats van het identificeren en beheersen van frauderisico's en het inspelen hierop. Besprekingen over fraude met management en de raad van commissarissen blijven doorgaans oppervlakkig. Deze besprekingen vinden vooral plaats in het kader van het controleplan, de management letter en/of het accountantsverslag. Regelmatig ontbreekt in gespreksverslagen of notulen de noodzakelijke diepgang. Daardoor kan niet worden vastgesteld of een professioneel-kritische houding is gehanteerd.

Dit kan beter: externe accountants moeten diepgaandere teambesprekingen voeren over fraude

Hoewel bij elke wettelijke controle een teambespreking heeft plaatsgevonden over mogelijke fraude in de jaarrekening, zien we ook dat die besprekingen vaak de benodigde diepgang ontberen. Daardoor is de professioneel-kritische instelling lastig vast te stellen. Relevante frauderisicofactoren worden onvoldoende besproken. Ook blijft de relatie met de elementen van de fraudedriehoek soms onduidelijk. Verder zijn de evaluatie en motivering waarom frauderisicofactoren wel of niet leiden tot een frauderisico, vaak te summier.